

Evoluția și diversificarea incertitudinilor asupra continuității activității evidențiate în raportul auditorilor

Prof. univ. dr. **Camelia-Daniela HAȚEGAN**,
East European Center for Research in Economics and
Business, Universitatea de Vest Timișoara,
e-mail: camelia.hategan@e-uvt.ro

Conf. univ. dr. **Carmen-Mihaela IMBRESCU**,
Universitatea de Vest Timișoara,
e-mail: carmen.imbrescu@e-uvt.ro

Rezumat

Continuitatea activității unei entități este un principiu contabil fundamental. Aplicarea în practică a acestui principiu are implicații contabile, juridice și în auditul situațiilor financiare. Din punct de vedere contabil conducerea entităților poartă răspunderea pentru întocmirea situațiilor financiare în concordanță cu acest principiu. Din perspectivă juridică entitățile care urmează a intra în lichidare nu mai sunt obligate să respecte principiul continuității. La auditarea situațiilor financiare auditorii au responsabilitatea de a evalua gradul de adecvare al respectării principiului continuității activității și de a include în raportul lor referirile care se impun. Obiectivul lucrării îl reprezintă analiza motivelor care au condus la includerea în raportul auditorilor a paragrafului privind incertitudinile asupra continuității activității, din perspectiva evoluției în timp, a frecvenței și a diversificării acestora. Eșantionul a cuprins 120 de companii listate la bursele europene, incluse în principalii indici bursieri pe perioada 2010-2020. Datele au fost culese din rapoartele publicate de auditori care au fost incluse în baza de date Audit Analytics. Rezultatele obținute au arătat că a existat o tendință medie de 20 de situații raportate pe an, dar cu o creștere semnificativă în ultimii doi ani analizați datorată în principal situațiilor generate de impactul pandemiei Covid-19. De asemenea, cele mai întâlnite motive au fost riscul de lichiditate, datoriile substanțiale și refinanțarea activităților. În ultimii ani a avut loc o diversificare a motivelor, dar cu o frecvență redusă, cum ar fi deficitul de capital de lucru, scăderea capitalului social și concurența. Raportarea aspectelor ce țin de continuitatea activității au o importanță deosebită, astfel că prin creșterea transparenței privind publicarea acestor informații se poate contribui la un grad de încredere mai ridicat al investitorilor în situațiile financiare ale entităților.

Cuvinte cheie: audit financiar; raportul auditorului; continuitatea activității; incertitudini; situații financiare;

Clasificare JEL: M42, M48, M41

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Hațegan, C.-D., Imbrescu, C.-M., (2021), Evolution and Diversification of the Going Concern Uncertainties Disclosed in the Auditor's Report, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 3(163)/2021, pp. 516-527, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/163/016

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2021/163/016>
Data primirii articolului: 14.06.2021
Data revizuirii: 17.06.2021
Data acceptării: 28.06.2021

Introducere

Capacitatea unei companii de a desfășura o activitate continuă se prezumă că s-ar întinde pe o perioadă cât mai îndelungată. Având în vedere că funcționarea acesteia depinde atât de factori interni, cât și de factori externi, continuitatea poate fi afectată într-o măsură considerabilă. Astfel, prezentarea informațiilor companiilor în situațiile financiare se realizează de către conducere conform principiului continuității activității. De asemenea, auditorilor le revine responsabilitatea de a aprecia evaluările conducerii asupra informațiilor prezentate și să intervină prin referiri suplimentare dacă se consideră că informațiile nu sunt complete și corecte.

Raportul auditorului este rezultatul activității și reprezintă cea mai importantă legătură între auditori și părțile interesate, fiind singura comunicare directă cu acționarii despre procesul de audit și rezultatul acestuia (DeFond și Zhang, 2014). În literatura de specialitate s-au publicat numeroase studii care au investigat legătura între auditori și părțile interesate. Cele mai multe studii s-au referit la consecințele incertitudinii continuității activității (Carson și colab., 2013), iar în alte cercetări s-a studiat reacția investitorilor la publicarea rapoartelor emise de auditori care au conținut paragraful privind continuitatea (Myers și colab., 2018).

Astfel, revizuirea standardelor internaționale de audit (ISA) de către *International Auditing and Assurance Standards Board* (IAASB) și introducerea standardului ISA 701 „Comunicarea aspectelor cheie ale auditului în raportul auditorului independent” au contribuit la îmbunătățirea raportării. Cu toate acestea încă mai este necesară creșterea transparenței informațiilor financiare publicate de companii pentru a contribui la creșterea încrederii părților interesate.

Obiectivul lucrării este de a identifica motivele care au condus la includerea în raportul auditorilor a paragrafului privind incertitudinile asupra continuității activității, din perspectiva evoluției în timp, a frecvenței și a diversificării acestora. Eșantionul a cuprins 120 de companii listate la bursele europene, incluse în principalii indici bursieri pe perioada 2010-2020. Datele au fost culese din rapoartele publicate de auditori care au fost incluse în baza de date *Audit Analytics*.

Lucrarea conține o analiză a datelor disponibile privind raportarea incertitudinilor asupra continuității activității de către companii, dintr-o perspectivă orientată spre

necesitatea evaluării corecte a gradului de adecvare al declarațiilor conducerii. Lucrarea poate fi o sursă bibliografică pentru cercetătorii în domeniul contabilității și auditului financiar, pentru reprezentanții conducerii companiilor pentru a înțelege necesitatea și importanța raportării aspectelor referitoare la continuitate, mai ales în condiții de criză.

Lucrarea este organizată după cum urmează: în urma revizuirii literaturii și trecerii în revistă a reglementărilor referitoare la continuitatea activității, este prezentată metodologia utilizată pentru realizarea cercetării. Rezultatele sunt prezentate și discutate în secțiunea a patra. Secțiunea finală rezumă principalele concluzii ale studiului cu o scurtă discuție privind implicațiile sale pentru cercetările viitoare, precum și limitările acestui studiu.

1. Literatura de specialitate și cadrul de reglementare

1.1. Literatura de specialitate

Continuitatea activității companiilor a fost intens cercetată atât de mediul academic și organisme profesionale, cât și de companiile de consultanță în domeniul financiar.

Din cercetările anterioare realizate de-a lungul timpului a rezultat că a fost pusă la îndoială credibilitatea și valoarea rapoartelor auditorilor, deoarece rapoartele de audit ale unui număr ridicat de companii aflate în proceduri de insolvență nu conțineau nici o evaluare a aspectelor referitoare la cerințele principiului continuității activității (Asare, S., & Wright; 2012; Carson și colab., 2013).

Caserio și colab. (2014) au realizat modele statistice pentru a identifica indicatorii financiari relevanți pentru auditori în aprecierea continuității activității și au constatat că opiniile auditorilor au fost utile pentru avertizarea riscului de faliment.

Pentru investitori, raportul auditorilor este o sursă de informații despre investiția lor, astfel încât orice opinie modificată a auditorului poate fi un semnal negativ. În studiul lor pe cazul companiilor din SUA, Geiger și Kumas (2018) au descoperit că investitorii instituționali erau mai bine informați în legătură cu continuitatea activității, decât alți investitori de pe piață.

Menționarea incertitudinii continuității activității ca un paragraf special în cazul noului raport de audit a devenit un aspect important, confirmat de sondajul realizat de

Cordoș și Füllöp (2015) adresat auditorilor din România, în care jumătate dintre respondenți au considerat a fi o soluție bună.

Raportarea privind incertitudinea continuității activității poate fi formulată ca un paragraf suplimentar în raport sau ca un aspect cheie de audit. Astfel, dacă este prezentată ca un aspect cheie de audit impactul riscurilor de viabilitate ale companiilor poate fi ascuns (Perez și colab., 2021). Zenzerovic & Valic-Vale (2016) au testat dacă paragraful privind continuitatea activității inclus în raportul de audit este un indicator al dificultăților financiare pentru o companie și au constatat că este criteriul adecvat pentru diferențierea companiilor care se confruntă cu aceste dificultăți.

Berglund și colab. (2018) au considerat că includerea în raport a paragrafului referitor la incertitudinile privind continuitatea activității este o formă de exprimare a independenței auditorilor. De asemenea, includerea acestui paragraf contribuie la efectuarea predicțiilor privind viabilitatea companiilor. Din studiul realizat de Hațegan și Imbrescu (2018) pe cazul companiilor listate la Bursa de Valori București (BVB) a rezultat că incertitudinile cu privire la continuitatea activității semnalate de auditori au condus ulterior la insolvența companiilor, iar principalii factori de bază au fost pierderile raportate, capitalurile negative și istoricul afacerii. Gallizo Larraz & Saladríguez Solé, (2016) au analizat relația dintre opinia de audit referitoare la continuitatea activității și anumite caracteristici ale companiei și ale auditorului, inclusiv declinul financiar. Zdolšek, Jagrič & Kolar, (2021) au realizat un model de predicție a evaluării continuității activității de către auditor, folosind diverse combinații de predictorii economici ai unei companii. Muñoz-Izquierdo și colab (2019) au analizat informațiile referitoare la continuitate prezentate în rapoartele auditorilor în scopuri predictive pentru prevenirea falimentului, prin utilizarea inteligenței artificiale.

Compania *Audit Analytics* (2021) a realizat un studiu privind evoluția numărului rapoartelor privind situațiile financiare auditate ale companiilor care sunt supravegheate în Statele Unite ale Americii de către autoritatea de

supraveghere - *Securities and Exchange Commission* (SEC), care au conținut paragraful de evidențiere a incertitudinii continuității, pe perioada 2000-2019. Rezultate au arătat că numărul cel mai ridicat al rapoartelor a fost în anul 2008 cu o proporție de 21%, după care a scăzut în fiecare an, în 2019 procentul fiind de 15% din opiniile auditorilor. Cele mai întâlnite motive raportate au fost pierderi nete/operaționale, capital de lucru negativ, trezorerie netă negativă, rezultat reportat negativ și disponibilități insuficiente.

Un alt studiu realizat de organizația *Accountancy Europe* (2021), bazat pe datele furnizate de *Audit Analytics* pentru companiile listate la bursele a 30 de țări din Europa, a arătat că 9% din rapoartele auditorilor aferente situațiilor financiare ale exercițiului 2019 au conținut paragraful de evidențiere a incertitudinii continuității activității. Din compararea celor două studii se observă că firmele europene au avut un risc de incertitudine mai redus, ca posibil efect al reglementărilor privind auditul statutar (Directiva UE/56/2014).

1.2. Cadrul de reglementare al continuității activității

Continuitatea activității este reglementată atât din punct de vedere contabil, cât și al auditului situațiilor financiare.

Reglementarea contabilă națională emisă de ministrul finanțelor publice prin Ordinul nr. 1802/2014 pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate (OMFP 1802) la secțiunea 2.4. „Principii generale de raportare financiară”, pct. 49 precizează că principiul continuității activității „presupune că entitatea își continuă în mod normal funcționarea, fără a intra în stare de lichidare sau reducere semnificativă a activității”. La nivel internațional IAS 1 „Prezentarea situațiilor financiare”, elaborat de *International Accounting Standards Board* – IASB, conține prevederea prin care se prezumă că situațiile financiare se întocmesc în baza principiului continuității activității pe o perioadă de cel puțin 12 luni de la data de raportare. De asemenea, menționează responsabilitatea conducerii pentru întocmirea situațiilor financiare în concordanță cu principiul continuității activității.

Referitor la auditul situațiilor financiare, IAASB (2015) a revizuit Standardele Internaționale de Audit (ISA) printre care ISA 570 „Continuitatea activității”, care se aplică pentru perioada de raportare după 15 decembrie 2016 și pe care auditorii îl iau în considerare la evaluarea capacității companiilor de a-și continua activitatea. Astfel, dacă evaluarea este adecvată atunci auditorii trebuie să includă o secțiune separată cu titlul „Incertitudine semnificativă legată de continuitatea activității”, iar dacă este inadecvată atunci trebuie să exprime o opinie contrară.

Prin urmare, responsabilitatea auditorului este de a include în raport aprecieri cu privire la continuitatea activității, așa cum cere ISA 700 „Formarea unei opinii și raportarea cu privire la situațiile financiare”, prin includerea unui paragraf specific sau să raporteze un aspect cheie de audit conform ISA 701.

Pentru a evidenția reglementărilor referitoare la continuitatea activității, în **Tabelul nr. 1** sunt prezentate în paralel principalele cerințe, din punct de vedere contabil și al auditului situațiilor financiare.

Tabelul nr. 1. Cerințe contabile și de audit privind continuitatea activității		
Elemente analizate	Cerințe contabile – IAS 1	Cerințe de audit – ISA 570
Perioada de timp pentru evaluarea continuității	Situațiile financiare se întocmesc în baza principiului continuității activității pe o perioadă de cel puțin 12 luni de la data de raportare .	Auditorul acoperă aceeași perioadă ca aceea utilizată de conducere pentru a face evaluarea după cum este necesar de către cadrul de raportare financiară aplicabil.
Responsabilități privind raportarea incertitudinilor continuității activității	Atunci când conducerea este conștientă de incertitudini semnificative legate de evenimente sau condiții care ar putea pune la îndoială capacitatea entității de a-și continua activitatea, entitatea trebuie să dezvăluie aceste incertitudini.	Este necesară raportarea de către auditor a naturii și implicațiilor incertitudinilor asupra situațiilor financiare care nu trebuie să inducă în eroare utilizatorul.

Sursa: Prelucrare proprie

IAASB este preocupat să actualizeze ISA referitoare la continuitatea activității pentru a contribui la un sistem de raportare financiar mai bun și mai util părților interesate. Astfel, în urma impactului pandemiei Covid-19, IAASB (2021) a lansat o discuție cu privire la așteptările tuturor părților interesate pe acest subiect, iar rezultatele preliminare au arătat că există diferențe între percepțiile publice despre rolul auditorului și responsabilitățile auditorului într-un audit al situației financiare. Prin urmare, este necesară modificarea standardelor privind interpretarea conceptului de continuitate a activității pentru a asigura emiterea de către auditori a unui raport mai detaliat, care să conțină procedurile specifice efectuate pentru a aborda riscurile cu privire la adecvarea prezentării de către conducere a continuității activității în baza cadrului de raportare financiară aplicabil.

Ținând cont de aspectele menționate anterior, s-a constatat că principiul continuității activității este un principiu care afectează poate în cea mai mare măsură situațiile financiare, astfel fiind util ca raportările financiare să conțină cât mai multe din informațiile necesare părților interesate.

Organizația *Accountancy Europe* (2021) a propus 10 recomandări pentru îmbunătățirea raportărilor financiare referitoare la continuitatea activității ale entităților de interes public (EIP) din Uniunea Europeană. Sinteza recomandărilor menționate este prezentată în **Tabelul nr. 2**.

Având în vedere recomandările prezentate în **Tabelul nr. 2** și dezbaterile permanente privind continuitatea activității, se impune existența unor reglementări clare privind raportările financiare, care să conducă la creșterea încrederii investitorilor în companii și în profesia contabilă.

Tabelul nr. 2. Sinteza recomandărilor pentru îmbunătățirea raportărilor financiare referitoare la continuitatea activității în EIP

Nr.	Recomandare	Detaliere
1	Extinderea procedurilor de evaluare	Necesitatea implementării de către companii a sistemelor integrate și existența unor proceduri adecvate pentru elaborarea previziunilor fluxurilor de numerar pe baza unor ipoteze realiste ținând cont de tendințele și perspectivele economice
2	Obligativitatea divulgării sistemelor de management al riscului	Modificarea reglementărilor și introducerea obligativității prezentării sistemelor de management al riscului și auditarea acestora
3	Obligativitatea divulgării continuității activității chiar dacă nu există incertitudini	Creșterea transparenței prin divulgarea aspectelor prin care s-au atenuat riscurile semnificative, respectiv introducerea obligativității divulgării ipotezei de continuitate
4	Schimbare de mentalitate, transparență și comunicare	Divulgarea de informații suplimentare ar demonstra utilizatorilor faptul că au cunoștințele și competențele pentru a evalua continuitatea activității
5	Existența unui comitet de audit în fiecare entitate de interes public	Modificarea reglementărilor și introducerea obligativității existenței unui comitet de audit la EIP
6	Clarificarea și armonizarea perioadei de evaluare a activității continue	Obligativitatea prezentării, în notele la situațiile financiare, specificând perioada pe care o acoperă evaluarea continuă a managementului. Legiuitorii ar trebui să asigure armonizarea datei de începere și a duratei perioadei de evaluare a continuității.
7	Extinderea ariei de aplicabilitate privind activitatea auditorilor	Legislația de audit și / sau standardele de audit ar trebui să susțină în mod proactiv rolul extins al auditorilor în evaluarea continuității activității.
8	Realizarea mecanismelor auditorilor de avertizare a autorităților de supraveghere	Procedura de alertă utilizată de auditori ar ajuta la prevenirea eșecurilor corporative și pentru a permite restructurarea în timp util atunci când insolvența se apropie.
9	Evaluarea viabilității și rezilienței pe termen lung a companiilor	Necesitatea evaluării pe un termen mai lung de 12 luni, întocmirea unor declarații de viabilitate pe termen lung.
10	Interconectarea informațiilor financiare și nefinanciare	Înțelegerea viabilității unei companii necesită examinarea atât a informațiilor financiare, cât și a celor nefinanciare.

Sursa: Prelucrare proprie, pe baza datelor publicate de Accountancy Europe, 2021

2. Metodologia de cercetare

Metodologia cercetării este calitativă și constă în studiul descriptiv al motivelor care au generat îngrijorări cu privire la continuitatea activității, cu accent pe evoluția și tipurile acestora, precum și pe legătura acestora cu caracteristicile companiilor. Eșantionul analizat a fost ales dintre companiile listate la bursele europene incluse în indicii principali, existente în baza de date *Audit Analytics*. În această bază de date sunt incluse informații referitoare la auditul companiilor listate la bursele de valori

din Spațiul Economic European și Elveția, incluse în compoziția a 53 de indici bursieri.

Astfel, la data consultării bazei de date, respectiv 31 martie 2021, erau centralizate informații pentru un număr de 1981 de companii. Din numărul total al acestora la 120 de companii a fost prezentat în raportul auditorului paragraful referitor la continuitatea activității pe perioada 2010-2020.

Structura geografică a companiilor incluse în eșantion și numărul observațiilor sunt prezentate în **Tabelul nr. 3**.

Tabelul nr. 3. Structura eșantionului

Țări/ Rezidențe	Număr total companii	Număr companii	Număr rapoarte ale auditorilor
Austria	57	2	4
Bulgaria	14	1	1
Croația	10	1	6
Cipru	21	1	1
Elveția	63	1	1
Franța	277	26	51
Germania	153	3	4
Guernsey	41	7	12
Ungaria	21	1	2
Irlanda	30	2	2
Italia	94	3	3
Lituania	12	1	1
Marea Britanie	602	51	62
Olanda	72	2	5
Polonia	57	4	8
România	17	1	1
Spania	86	13	38
Alte țări	354	0	0
Total	1.981	120	202

Sursa: Prelucrare proprie

3. Rezultate

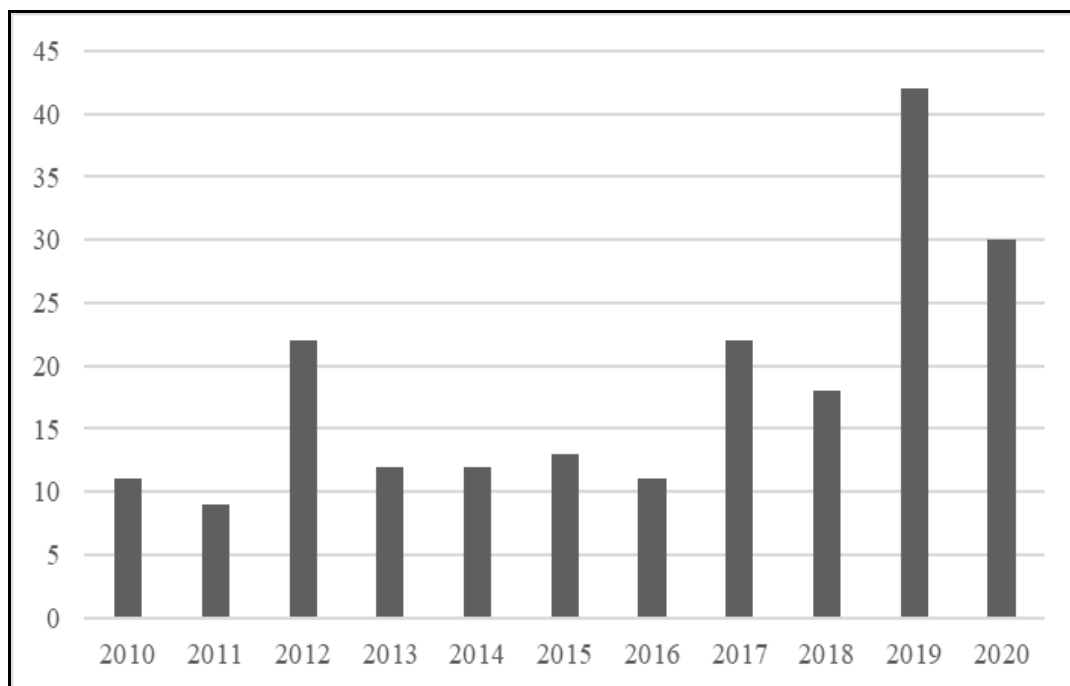
Din **Tabelul nr. 2** rezultă că la 6% dintre companii auditorii au inclus în raport un paragraf privind atragerea atenției asupra continuității activității. Astfel, cele mai multe companii au fost cele din Guernsey (17%), Spania (15%), Croația (10%), Franța (9%) și Marea Britanie (8%). La companiile din Elveția, Germania și Olanda auditorii au exprimat cele mai puține motive de îngrijorare. Din totalul rapoartelor emise de auditori numai 4 rapoarte au conținut o opinie cu rezerve, în cazul unei companii din Franța, pentru un singur an, și al unei companii din Spania, pentru 3 ani consecutivi, emisă de același auditor.

Evenimentele care influențează continuitatea activității au evoluat diferit în cadrul perioadei analizate, evoluția acestora fiind prezentată în **Figura nr. 1**.

Din **Figura nr. 1** rezultă că numărul incertitudinilor a evoluat diferit de la un an la altul, dar cu o tendință medie de 20 de situații raportate pe an. Creșterea numărului rapoartelor emise de auditori cu referire la incertitudinea continuității activității din ultimii doi ani analizați se datorează în principal situațiilor generate de impactul pandemiei Covid-19.

Din studiul realizat asupra celor 202 cazuri de incertitudini identificate de auditori în raport, paragraful privind incertitudinea continuității s-a constatat că a fost generat de 33 de motive. Modul de încadrare pe categorii a fost realizat prin interpretarea informațiilor publicate în rapoartele companiilor. Motivele au fost grupate pe trei categorii, respectiv aspecte financiare, aspecte operaționale și alte aspecte, iar codificarea acestora s-a realizat în ordinea descrescătoare a frecvenței. Informațiile centralizate sunt prezentate în **Tabelul nr. 4**.

Figura nr. 1. Evoluția pe ani a incertitudinilor privind continuitatea activității

Sursa: Prelucrare proprie

Tabelul nr. 4. Motivele care au condus la incertitudini asupra continuității activității

Cod	Denumire	Frecvența	2010-2015	2016-2020
	Aspecte financiare	120	56	64
2	Numerar, capital sau lichiditate insuficiente / limitate	16	6	10
3	Datorii substanțiale	14	7	7
4	Datoriile depășesc activele	13	6	7
5	Refinanțarea situațiilor neprevăzute	12	6	6
7	Necesitatea finanțării suplimentare pentru susținerea operațiunilor	11	5	6
8	Necesitatea finanțării suplimentare pentru creștere sau pentru îndeplinirea obiectivelor de afaceri	9	5	4
10	Întârzierea la plata datoriilor	8	4	4
11	Scăderea veniturilor	8	3	5
12	Linie de credit redusă, indisponibilă sau scadentă	8	3	5
13	Pierdere netă/operatională	7	3	4
14	Fluxul de numerar negativ din operațiuni	6	3	3
19	Deteriorarea situației financiare	3	2	1
21	Deficit de capital de lucru	2	0	2
22	Active – inadecvate, limitate sau depreciate	2	2	0
28	Lichidarea activelor	1	1	0
	Aspecte operaționale	48	24	24
6	Dispute sau întreruperi în relații cu furnizorii	12	9	3
9	Restructurare	9	2	7

Cod	Denumire	Frecvența	2010-2015	2016-2020
15	Etapa de dezvoltare	4	1	3
16	Riscuri taxe și impozite suplimentare	4	3	1
17	Declinul sau limitarea cererii și a prețului produselor	3	1	2
18	Costuri mari administrative și de producție	3	3	0
20	Scăderea investițiilor	3	3	0
23	Capitalul social - deficit sau scădere	2	0	2
24	Faliment	2	1	1
25	Reglementări privind capitalul - declin sau deficiență	2	0	2
26	Risc de exercitare a opțiunii acțiunilor	2	1	1
27	Necesitatea combinării de întreprinderi	1	0	1
29	Concurența - amenințări	1	0	1
	Alte aspecte	34	2	32
1	Impactul COVID-19	30	0	30
30	Cerințe ale reglementărilor	1	0	1
31	Litigii posibile	1	0	1
32	Faliment -filiala din grup	1	1	0
33	Depreciere monetară	1	1	0
	Total	202	80	122
	Număr de companii	120	45	85
	Număr mediu incertitudini/ companie	1,68	1,78	1,44

Sursa: Prelucrare proprie

Din **Tabelul nr. 4** rezultă că frecvența medie a motivelor a fost de 1,68 pe companie, cele mai multe motive au fost datorate impactului pandemiei Covid-19 asupra activității (15%), urmat de riscul de lichiditate (8%), datorii substanțiale (7%) și refinanțarea activităților (6%). Motivele cu cea mai redusă frecvență s-au referit la lichidarea activelor, concurență, posibile litigii și falimentul unei filiale din grup.

Pentru a identifica evoluția în timp a motivelor care au generat incertitudini, frecvența acestora a fost grupată pe două perioade delimitate de aplicarea noului raport al auditorului, conform ISA 701 modificat începând cu anul 2016, respectiv perioada care acoperă anii 2010-2015 și perioada 2016-2020. Frecvența medie a incertitudinilor raportate de auditori a fost de 1,78 în perioada 2010-2015, mai ridicată față de perioada 2016-2020 când a fost de 1,44. Astfel, s-a constatat o scădere în medie de 20%, cu toate că numărul total al companiilor aproape s-a dublat în ultima perioadă. De menționat că un număr de 10 companii au prezentat incertitudini în ambele perioade studiate. De asemenea, se constată că motivele de incertitudine încadrate ca aspecte

financiare au avut cea mai mare pondere, de aproximativ 60%, proporția fiind aproape egală în cele două perioade analizate.

Rezultatele obținute arată că în perioada 2016-2020 a avut loc o diversificare a motivelor, dar acestea au avut o frecvență redusă, cum ar fi deficitul de capital de lucru, scăderea capitalului social, concurența, precum și cerințele ale reglementărilor privind funcționarea companiilor.

Comparând rezultatele obținute cu cele ale studiului *Audit Analytics* pe cazul companiilor din SUA, se constată că frecvența celor mai întâlnite motive de incertitudine nu este identică. Astfel, la companiile europene au predominat mai mult aspectele care țin de riscul de lichiditate și mai puțin cele care s-au referit la pierderea netă/operațională.

Impactul Covid-19 a fost identificat la 30 de companii, dintre care 19 au fost companii din Marea Britanie, 3 companii din Franța, 2 companii din Polonia și câte o companie din Elveția, Germania, Guernsey, Lituania, România și Spania. Principalele consecințe ale pandemiei, grupate pe tipuri de motive, așa cum au fost codificate anterior, sunt prezentate în **Tabelul nr. 5**.

Tabelul nr. 5. Impactul Covid-19 asupra continuității activității

Cod	Denumire	Frecvență	Domeniu de activitate
2	Numerar, capital sau lichiditate insuficiente / limitate	14	Turism, Producție, Servicii IT, Comerț cu amănuntul
11	Scăderea veniturilor	11	HORECA, Transport, Producție, Industria spectacolelor
9	Restructurare	2	Servicii financiare, Producția de bere
7	Necesitatea finanțărilor suplimentare pentru susținerea operațiunilor	1	Servicii sociale
31	Litigii posibile	1	Servicii financiare
17	Declinul sau limitarea cererii și a prețului produselor	1	Servicii financiare
	Total	30	

Sursa: Prelucrare proprie

Din **Tabelul nr. 5** rezultă că impactul Covid-19 a fost asupra lichidității companiilor, generat în principal de scăderea veniturilor. Domeniile cele mai afectate au fost cele care au prestat servicii către populație, fiind generate de restricțiile impuse privind distanțarea fizică între persoane. Constatările efectuate sunt în acord cu cele prezentate în studiul făcut de Crucean și Hațegan (2021), de unde a rezultat că impactul Covid-19 asupra continuității activității a 60 de companii listate la BVB a fost mai accentuat asupra celor din industria extractivă, turism, transport și cea producătoare. Auditorii au inclus în raportul lor paragraful de incertitudine referitoare la continuitatea activității pentru 15% din companiile analizate, dintre care la cele mai multe auditorii au evaluat incertitudinile cu un grad de îngrijorare redus.

Pentru a descrie legătura dintre incertitudinea continuității activității exprimată de auditori și caracteristicile companiilor, au fost studiați mai mulți indicatori care reflectă activitatea auditorilor și informații despre companii.

Pe baza cercetărilor anterioare, au fost identificați indicatori

care reflectă activitatea auditorilor, precum dimensiunea auditorului (Levanti, 2019), respectiv apartenența la categoria Big Four (formată din cele 4 mari companii de audit: PricewaterhouseCoopers, KPMG, Ernst & Young și Deloitte Touche Tohmatsu) și rotația auditorilor.

Rotația auditorului este un indicator care poate influența opinia emisă (Knechel & Vanstraelen, 2007), respectiv atunci când se schimbă auditorul, noul auditor tinde să fie mai riguros față de cel anterior, deoarece încă nu este familiarizat cu activitatea companiei.

De asemenea, structura noului raport al auditorului intrat în vigoare cu anul 2016 poate influența divulgarea mai multor informații referitoare la continuitatea activității.

La unele companii incluse în eșantion auditorii au inclus paragraful privind incertitudinea continuității mai mulți ani la rând, chiar dacă auditorul a fost schimbat de-a lungul timpului; prin urmare persistența în timp a incertitudinilor este un factor important în evaluarea efectuată de auditor.

Descrierea indicatorilor este prezentată în **Tabelul nr. 6**.

Tabelul nr. 6. Descrierea indicatorilor

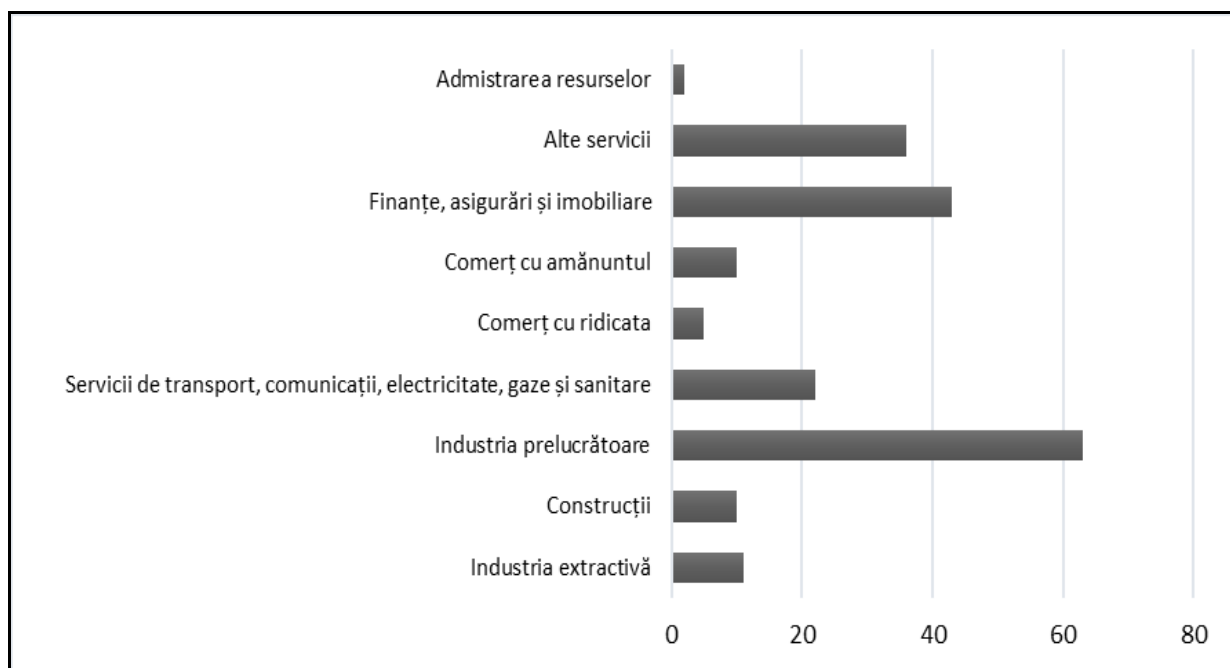
Indicator	Cod	Descriere
Tipul motivului	M	Codificat de la 1 la 33, conform Tabel nr. 4
Mărimea auditorului	A	1 – Auditor categoria Big4 0 – Auditor care nu este în categoria Big4
Rotația auditorului	R	1 – Auditor nou 0 – Același auditor
Format raport	N	1 – Format nou perioada 2016-2020 0 – Format vechi perioada 2010-2015
Persistența în timp a incertitudinilor	P	De la 1 la 10, exprimată în număr de ani
Industria	I	Conform Standard Industrial Classification (SIC), coduri de 4 cifre

Sursa: Prelucrare proprie

Indicatorul M menționat în **Tabelul nr. 6** nu poate fi descris statistic în ceea ce privește media, eroarea și deviația standard, deoarece acesta reprezintă doar codificări ale motivelor. De asemenea și informațiile referitoare la indicatorul I sunt utile doar pentru controlul datelor. Industria în care activează o companie este

importantă din perspectiva continuității activității, deoarece în perioade de criză unele domenii de activitate sunt mai afectate decât altele, așa cum s-a confirmat în criza generată de pandemia Covid-19. Gruparea rapoartelor companiilor pe industrii este prezentată în **Figura nr. 2**.

Figura nr. 2. Gruparea rapoartelor companiilor pe industrii

Sursa: Prelucrare proprie

Din **Figura nr. 2** rezultă că la companiile din toate industriile au fost raportate incertitudini, dar cele mai multe situații s-au întâlnit la companiile din industria prelucrătoare (31%), ceea ce este explicabil, companiile din această industrie având o pondere însemnată în totalul companiilor. Analizând descrescător, companiile din domeniul serviciilor financiare (21%) și a altor tipuri de

servicii (18%) au avut o pondere însemnată în totalul incertitudinilor raportate.

Având în vedere cele menționate, în **Tabelul nr. 7** sunt prezentați numai indicatorii care pot fi descriși din punct de vedere statistic.

Tabelul nr. 7. Statistica descriptivă				
Indicatori	Nr. obs.	Media	Eroarea standard	Deviația standard
A	202	0.8168	0.0273	0.3878
R	202	0.1535	0.0254	0.3613
N	202	0.6040	0.0345	0.4903
P	202	1.9703	0.1223	1.7390

Sursa: Prelucrare proprie

În ceea ce privește mărimea auditorului, din **Tabelul nr. 7** se poate observa că 81,68% dintre auditori au aparținut categoriei Big4. Din studiul rapoartelor emise, mărimea nu a avut influențe semnificative asupra incertitudinilor exprimate privind continuitatea activității.

Legat de rotația auditorilor, s-a constatat că în cazul a 15,35% din numărul de rapoarte, acestea au fost emise de auditori noi angajați, deci putem aprecia că a existat o stabilitate a lor de la o perioadă la alta. Schimbarea auditorului nu a influențat includerea în raport a incertitudinilor privind continuitatea activității.

Referitor la formatul raportului, 60,4% din totalul rapoartelor analizate au fost întocmite pe noul format, fiind aferente perioadei 2016-2020. Creșterea numărului de incertitudini privind continuitatea activității se datorează în mare parte impactului Covid-19. Dacă eliminăm impactul celor 30 de rapoarte aferente acestei crize, atunci proporția ar fi de 53,49%, adică se poate afirma că modificarea structurii raportului nu a fost un factor decisiv în includerea de către auditori a paragrafului privind incertitudinea continuității activității.

Persistența motivelor de incertitudine poate fi un factor semnificativ în aprecierea de către auditori a activității companiilor. Astfel, s-a constatat că media cazurilor de incertitudini a fost de 1,97, deci în medie o companie a prezentat doi ani consecutivi incertitudini cu privire la continuitate. Din analiza eșantionului a rezultat că la două treimi din companii auditorii au inclus în raport paragraful referitor la incertitudini numai într-un singur an. La 15% din totalul companiilor situația a fost evidențiată pe 2 ani, iar la alte companii, reprezentând 15% din total, situația a fost întâlnită pe o perioadă de la 3 la 6 ani. Au fost incluse în eșantion 2 companii la care situația persistă de 10 ani, companiile sunt în funcțiune, o companie din Franța din domeniul investițiilor imobiliare auditată de auditori locali și o companie din Spania din industria textilă auditată de auditor Big4.

Concluzii

În procesul de evaluare a gradului de adecvare a continuității activității prezentate în situațiile financiare, auditorul se bazează pe raționamentul său profesional și pe cerințele standardelor de audit și ale altor reglementări aplicabile. Publicarea de către companii a unor situații financiare care să conțină cât mai multe informații cu privire la riscurile activității desfășurate are implicații

pozitive pentru părțile interesate, care vor avea o mai mare încredere în valoarea și relevanța auditului financiar.

Obiectivul lucrării a fost de a evidenția care sunt principalele motive identificate de auditori ca incertitudini ale continuității activității, cum au evoluat în timp și cum s-au diversificat de-a lungul timpului. De asemenea a fost realizată o analiză a relației acestora cu caracteristicile auditorilor și companiilor auditate.

Rezultatele studiului au arătat că a existat o tendință medie de 20 de situații raportate pe an, dar cu o creștere semnificativă în ultimii doi ani analizați datorată în principal situațiilor generate de impactul pandemiei Covid-19. Alte motive semnificative au fost generate de riscul de lichiditate, datoriile substanțiale și refinanțarea activităților. În ultimii ani a avut loc o diversificare a motivelor, dar cu o frecvență redusă, cum ar fi deficitul de capital de lucru, scăderea capitalului social și concurența.

Din analiza efectuată, nu s-a putut identifica o strânsă corelație între tipurile de motive care generează incertitudine asupra continuității activității și caracteristicile auditorilor și companiilor. Astfel, dimensiunea auditorului și rotația auditorilor nu au influențat direct evidențierea incertitudinilor (Simamora & Hendarjatno, 2019). De asemenea, structura noului raport al auditorului nu poate fi considerată un factor semnificativ care să influențeze raportarea pe această temă. Situațiile de incertitudine a continuității activității nu au avut o persistență ridicată, deoarece la numai 32% din totalul companiilor analizate a persistat incertitudinea mai mult de un an.

Principala concluzie care rezultă din studiu este că incertitudinile raportate de auditori depind mai mult de domeniul de activitate al companiei și de modul de administrare a acesteia, precum și de factori externi, cum este situația de criză generată de pandemia Covid-19. Așa cum rezultă din recomandările făcute de *Accountancy Europe*, precum și din alte cercetări, este de așteptat să fie reglementate noi aspecte ale auditului în ceea ce privește continuitatea activității (Hay, Shires, & Van Dyk, 2021) ca urmare a impactului pandemiei.

Rezultatele obținute pot fi utile profesioniștilor contabili pentru a îmbunătăți raportările financiare, studiul realizat poate fi un ghid pentru auditori în care sunt centralizate motivele care conduc la incertitudinea continuității activității. Managerii pot să identifice care ar fi punctele critice ale companiilor și să ia măsuri din timp în acord cu recomandările făcute de *Accountancy Europe*. Reglementatorii pot să identifice aspectele care ar trebui

legifera astfel ca raportările companiilor să conducă la creșterea încrederii investitorilor.

Lucrarea aduce o contribuție la cunoașterea realității din domeniul raportărilor financiare, fiind o sursă pentru cercetători în domeniul contabilității și auditului, prin informațiile referitoare la importanța unor raportări financiare complete și relevante.

Limitele cercetării constau în gradul de subiectivitate privind gruparea incertitudinilor pe tipuri de motive pe

baza raționamentului profesional al autorilor. O parte din date au fost culese manual, ceea ce poate denatura într-o mică măsură rezultatele, dar pentru a reduce riscul de părtinire informațiile au fost verificate pe mai multe secvențe ale bazei de date.

Lucrarea este o premisă pentru cercetări cantitative care vor include în studiu variabile care să conducă la crearea unui model econometric privind factorii ce influențează raportarea incertitudinilor privind continuitatea activității.

BIBLIOGRAFIE

1. Accountancy Europe (2021). Going concern: recommendations to strengthen the financial reporting ecosystem, disponibil la adresa <https://www.accountancyeurope.eu/publications/going-concern-recommendations-to-strengthen-the-financial-reporting-ecosystem/> (accesat la data de 12.05.2021)
2. Asare, S., & Wright, A. (2012). Investors', auditors', and lenders' understanding of the message conveyed by the standard audit report on the financial statements. *Accounting Horizons*, 26(2), 25-44. DOI.org/10.2308/acch-50138
3. Audit Analytics (2021). Going Concerns a Twenty Year Review. disponibil la adresa <https://blog.auditanalytics.com/going-concerns-a-twenty-year-review/> (accesat la data de 05.05.2021)
4. Berglund, N. R., Eshleman, J. D., & Guo, P. (2018.) Auditor size and going concern reporting. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 37: 1–25.
5. Carson, E., Fargher, N., Geiger, M., Lennox, C., Raghunandan, K., & Willekens, M. (2013). Audit reporting for going-concern uncertainty: A research synthesis. *Auditing-A Journal of Practice and Theory*, 32(1), 353-384. DOI: 10.2308/ajpt-50324
6. Caserio, C., Panaro, D. and Trucco, S. (2014). A statistical analysis of reliability of audit opinions as bankruptcy predictors. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 10(9), pp. 917-931.
7. Cordoș, G.S. and Fülöp M. T. (2015). New Audit Reporting Challenges: Auditing the Going Concern Basis of Accounting. *Procedia Economics and Finance* 32, pp 216-224.
8. Crucean, A.C., Hațegan, C. D. (2021). Effects of the Covid-19 Pandemic Estimated in the Financial Statements and the Auditor's Report, *Audit Financiar*, vol. XIX, no. 1(161), pp. 105-118, DOI: 10.20869/AUDITF/2021/161/001
9. DeFond, M., & Zhang, J. (2014). A review of archival auditing research. *Journal of accounting and economics*, 58(2-3), 275-326.
10. Gallizo Larraz, J. L., & Saladrighes Solé, R. (2016). An analysis of determinants of going concern audit opinion: Evidence from Spain stock exchange. *Intangible Capital*, vol. 12(1), p. 1-16.
11. Geiger, M. A. and Kumas, A. (2018). Anticipation and reaction to going-concern modified audit opinions by sophisticated investors. *International Journal of Auditing*, 22(3), 522-535
12. Hategan C.D. & Imbrescu C. M. (2018). Auditor's Uncertainty About Going Concern—Predictor of Insolvency Risk. *Ovidius University Annals, Economic Sciences Series*, 18(2), 605-610.
13. Hay, D., Shires, K. & Van Dyk, D. (2021) Auditing in the time of COVID – the impact of COVID-19 on auditing in New Zealand and subsequent reforms, *Pacific Accounting Review*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/PAR-09-2020-0155>
14. IAASB (2015). International Standard on Auditing (ISA) 570 (Revised), Going Concern disponibil la adresa <https://www.iaasb.org/publications/international-standard-auditing-isa-570-revised-going-concern-3> (accesat la data de 12.05.2021)
15. IAASB (2020). Fraud and Going Concern in an Audit of Financial Statements, disponibil la adresa <https://www.iaasb.org/publications/fraud-and-going-concern-audit-financial-statements> (accesat la data de 12.05.2021)

16. IFRS Foundation, IAS 1 „Presentation of Financial Statements”, disponibil la adresa <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ias-1-presentation-of-financial-statements/> (accesat la data de 19.05.2021)
17. Knechel W.R. & Vanstraelen A. (2007). The relationship between auditor tenure and audit quality implied by going concern opinions. *Auditing, A Journal of Practice & Theory* 26(1): 113–131. <https://doi.org/10.2308/aud.2007.26.1.113>
18. Levanti, D. A. (2019). Aspects Regarding the Changes to the Independent Auditor's Report. The Case of Public Interest Entities. *Audit Financiar*, 57(155), pp. 486-495.
19. Ministrul finanțelor publice (2014). Ordinul nr 1802 privind pentru aprobarea Reglementărilor contabile privind situațiile financiare anuale individuale și situațiile financiare anuale consolidate disponibil la adresa https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/OMFP_1802_2014.pdf (accesat la data de 05.05.2021)
20. Muñoz-Izquierdo, N.; Camacho-Miñano, M.-d.-M.; Segovia-Vargas, M.-J.; Pascual-Ezama, D. (2019). Is the External Audit Report Useful for Bankruptcy Prediction? Evidence Using Artificial Intelligence. *Int. J. Financial Stud.* 7, 20. <https://doi.org/10.3390/ijfs7020020>
21. Myers, L., Shipman, J., Swanquist, Q., & Whited, R. (2018). Measuring the market response to going concern modifications: the importance of disclosure timing. *Review of Accounting Studies*, 23, 1512–1542.
22. Pérez, Y. P., Miñano, M. D. M. C., & Segovia-Vargas, M. J. (2021). Risk on financial reporting in the context of the new audit report in Spain. *Revista de Contabilidad-Spanish Accounting Review*, 24(1), 48-61.
23. Simamora, R.A. & Hendarjatno, H. (2019). The effects of audit client tenure, audit lag, opinion shopping, liquidity ratio, and leverage to the going concern audit opinion, *Asian Journal of Accounting Research*, Vol. 4 No. 1, pp. 145-156. <https://doi.org/10.1108/AJAR-05-2019-0038>
24. Zenzerovic, R., & Valic-Vale, M. (2016). Diagnosing companies in financial difficulty based on the auditor's report. *Croatian Operational Research Review*, 7(1), 147-158. doi:10.17535/crorr.2016.0010
25. Zdošek, D., Jagrič, T., & Kolar, I. (2021). Auditor's going-concern opinion prediction: the case of Slovenia. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 1-17.